

DET YDERSTE ØDE

Af distriktslæge *Ole Skov*, Kanak (Thule)

I sommeren 1910 anlagde Knud Rasmussen og Peter Freuchen en handelsstation ved North Star Bugt på den lille halvø, der yderst bærer det hjerteformede fjeld. Knud Rasmussen havde først tænkt sig at kalde den Knudshåb eller Knudsminde, men Freuchen foreslog navnet Thule, Det yderste Øde, og dermed frelste han Grønland for endnu et kolonihavenavn. Nær stationen lå eskimobopladsen Umanak med sine små, lune tørvehytter.

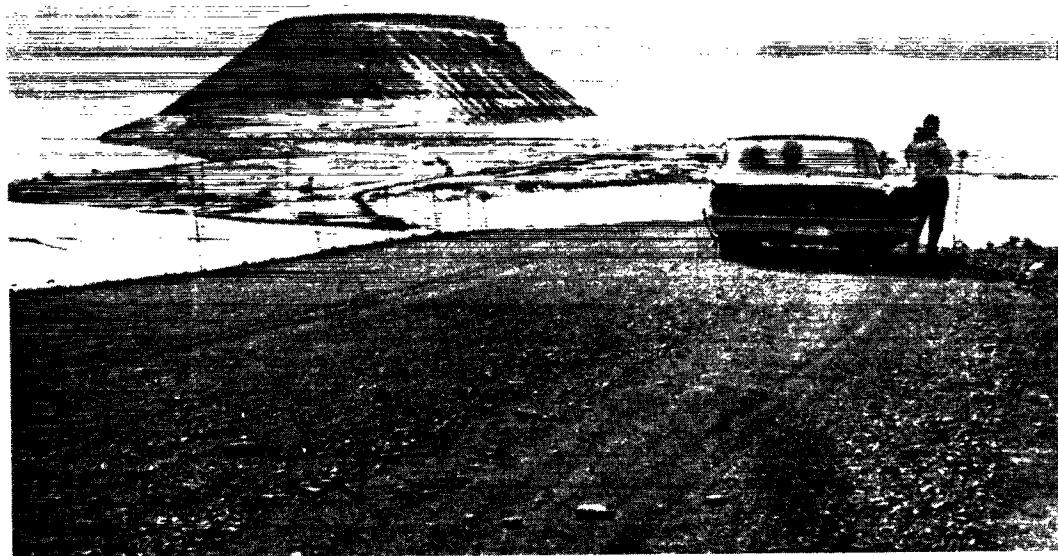
Peter Freuchen blev stationens driftige leder, til tider måske *for* driftig. Fangeren Taitsianguakssuak, hvis far var en af tidens største åndemanere og en af Peterssuaks bedste venner, mente det ialtfald: „Jeg kunne nu godt tænke mig at få talt et par ord med de to engang, hæ! Min far kom flere gange til butikken med store bundter ræveskind, men gik derfra med kun en lille pose med forskelligt i.“ Stationen gav da også så smukt et overskud, at den i thuleexpeditionernes æra kunne yde 650.000 kr. til disse, mens staten og private tilsammen gav 132.000 kr. Dengang lå vist prisen på ræveskind dog helt anderledes højere end nu. Staten overtog thulestationen i 1937.

I 1946 anlagdes en fredelig, dansk-amerikansk vejstation på Pitufik, det store engdrag, der fra bunden af North Star Bugt strækker sig til indlandsisens rand. Dette betød dog ikke noget afbræk i thulefolkets daglige tilværelse – det var begivenheder på jordklodens anden halvdel, som med ét slag skulle bringe nutiden til dem. Under indtryk af koreakrigen havde amerikanerne travlt med at udbygge deres forsvar, og deres øjne faldt da på Pitufik, hvor de sommeren 1952 begyndte anlæggelsen af den store Thule Air Base. Flylarm fyldte rummet. I den stille bugt, hvor kajakken havde trukket sin tyste kile, flokkedes nu kæmpestore fragtskibe. Hvor rævejægeren havde trådt varsomt med skinddækkede fødder, rasede bulldozere frem. Mens eskimoerne så til med munden fyldt af amerikansk tyggegummi, voksede en storby op for deres øjne – og en stor uro op i deres sind. Stammens ældste tog da ordet: „Jeg selv, mine forældre og deres forældre igen, og så lang tid, der har levet mennesker her, har vi klaret os uden træ og kun med det jern, vi kunne hente i Savigsivik (fra meteorstenen). De hvide har fly og biler og mange andre ting, men de kan ikke imponere os.

Vor slæde og vore huse er også gode ting“. Det var Otak, der sagde det, en stormand, der havde omgæddes stormænd, havde været med admiral Peary på Nordpolen.

Det må fra første færd have været klart for den danske regering, at atomalder og primitiv fangertilværelse ikke ville kunne trives side om side, og den havde da allerede 1952 en føler ude for at høre, om thulefolket kunne tænke sig at flytte, men svaret var negativt, man ville se tiden an. I 1953 var der bedre grobund. Fangerådsmedlemmet Jess oplæste på et møde i fangerrådet den 20.4. 1953 en skrivelse fra befolkningen: „Efterhånden som basen udvider sig, bliver vore fangstområder mere og mere reducerede. Enhver har erfaret, at fangsten her ved Thule bliver sløjere og sløjere — hvalrosserne er efterhånden blevet sky, skræmt af flyvemaskinerne og røgen fra de brændende amerikanske affaldsbunker samt den megen spildolie på vandoverfladen. Remmesæler fanges nu i meget mindre grad end for blot få år siden.“ Og Jess tilføjede: „Befolkningen er klar over, at man før eller siden må forlade pladsen. Man afventer blot ministeriets afgørelse.“ Den kom ikke til at vente længe på sig. Allerede maj-juni samme år måtte alle eskimoerne forlade Thule. En gammel fangerkone fortalte fornylig om afrejsen fra den gamle boplads:

„Vi havde været på fangstrejse nordpå og var netop kommet hjem til vor dejlige by, Umanak (Thule), med de yderst alsidige fangstmuligheder, da vi hørte befaalingen om, at alle i Thule uden undtagelse skulle forlade deres huse og flytte nordpå til Kanak (det nuværende Thule). Der var ganske vist hverken huse eller butik til os, men husene skulle rejses meget hurtigt idet de bestod af elementer, der bare skulle samles. Dette kom til at gælde for de store huses vedkommende (de udsendtes og de offentlige bygninger), men ikke for vore. Desuden kunne enhver gå hen i butikken og tage alt, hvad der var værd at tage med til rejsen og ventetiden i Kanak uden at betale, så butikken blev hurtigt tømt for alt, dyrt og billigt, madvarer samt stoffer til klæder, telte og lignende. Alle fik pludselig travlt med at ordne slæder og alt hvad der skulle bruges til den store transport. Så oprandt den dag, hvor flytningen skulle foregå! Det var en svær dag! Man skulle sige farvel til sit kære hus, forlade sine kæres gravsteder og frem for alt forlade den dejlige by, hvor ingen behøvede at lide nød. Der var mange, der stædigt blev ved med at tale om at blive, men det hed sig, at alle skulle flytte, ellers ville man blot blive tvangsforflyttet. Jo, det var et godt sted. Vi kvinder behøvede blot at gå lidt op ad fjeldene for at fange ræve, ryster, harer og sågar ørreder, mens vore mænd var på kajakfangst på fjorden. — Det var imidlertid ikke alle, der havde transportmidler. I hele vor flytning foregik nemlig med hundeslæde op over Politikens Bræ. Der var enkekoner med børn, der måtte hjælpes af andre, der i forvejen havde stort læs og derfor måtte tage turen mange gange. Der var forresten nogle, der lærte at rejse med småbørn ved denne lejlighed. Flytningen foregik i maj, og vi fik lov til at vente længe på vore nye huse.

*Udsigt fra den amerikanske base mod Thule-fjeldet og arealet
derimellem, hvor eskimoerne boede fra 1910 til 1953 og kaldte deres bosted for Umanak.*

Foto: Rolf Gilbert

Hele sommeren gik, mens vi stadig boede i vore telte, der ikke var lige rare, især ikke for familier med mange småbørn. Det blev efterår med triste, grå, kolde og blæsende dage, før husene blev færdige og vi endelig kunne flytte ind. Det tør siges, at der var mange ynkelige familier dengang. Omsider er vi dog ved at vænne os til byen Kanak, men mindet om vor gamle Umanak vil endnu leve længe blandt os.“

*Indhandling af ræveskind i Thule på Knud Rasmussens
og Peter Freuchens tid.*

Foto: Erik Holtved

Hvad man især kan hæfte sig ved i ovenstående beretning er, at beboerne blev tvunget til at flytte. Den daværende inspektør, der var født formand for fangerrådet, og som sammen med den daværende præst – ligeledes født medlem af rådet – havde repræsenteret fangerrådet ved møder i ministeriet angående flytningen, mener imidlertid noget andet. I et interview i tidsskriftet Grønland for august 1956 siger han: „Man hører nu og da sære fremstillinger, som siger, at det var tvangsforflytning eller noget i den stil, men det passer ikke, det var dem selv eller rettere deres fangerråd, der tog beslutningen.“ Hertil siger eskimoerne, at inspektøren og præsten kom hjem fra Danmark med den besked, at de skulle flytte alle som én og det samme forår, og det tidligere fangerrådsmedlem Jess tilføjer, at fangerrådet overhovedet ikke blev spurgt om dets stilling til en tvangsforflytning. Skal man se det hele ovenfra, er der vist ingen tvivl om, at ministeriet har grebet udtalelserne om den sløjere fangst i luften og så har slået til med den selvfølgelig gode motivering, at eskimoerne ikke ville kunne forventes selv at kunne overse konsekvenserne af det ny genboskab. Man kunne på tærskelen til en ny æra for Grønland have ønsket sig

I Thule-distriktet er hundeslæden det vigtigste transportmiddel under jagst og rejser.

Foto: Lisbet Gilberg

det gjort med større demokratisk værdighed, så eskimoerne i dag ikke behøvede at føle det skete som et overgreb.

Foruden gods fik eskimoerne også thulenaavnet med sig. De bad om det, siger man, men mon ikke også det er blevet bestemt hen over deres hoveder da de endnu den dag i dag kalder deres gamle sted Umanak og det ny Kanak. Thulenaavnet tilhører tydeligt nok danskernes historie. Så sent som i foråret 1963 foreslog Thules kommunalbestyrelsesformand – alle medlemmer af kommunalbestyrelsen er eskimoer – at navnet Thule blev flyttet tilbage til det gamle sted (det nuværende Dundas) da der til stadighed skete forveksling mellem Thule Air Base, som amerikanerne slet og ret kalder Thule, og det ny Thule skønt der dog er 120 km mellem stederne. Danskerne

burde støtte dette forslag, så navnet kom tilbage til det sted, hvor Knud Rasmussen og Peter Freuchen havde haft deres daglige gang.

Den plads man fandt til det ny Thule var ideel. En solrig skråning ned til en fjord rig på fangst dyr. Nok af elvvand i de få sommermåneder, god mulighed for ishentning resten af året. Byen er ikke køn, dertil er den for stærkt præget af at være vokset op af et tegnebrædt, men omgivelserne bliver man aldrig træt af: mod vest Herbertøder grangiveligt ligner en paranød, mod syd halvøen med de mange bræer, hvoraf Politikens bræ er slædevejen sydpå, og mod øst sandstensklippernes stiliserede skov. Og mellem alt dette fjorden med de mange sejlene eller indefrosne isbjerge.

Basens nærhed mærker man daglig, men for at kunne rumme de store modsætninger i thuledistriktet vænner man sig hurtigt til at betragte den som noget der ikke rigtigt har noget med virkeligheden at gøre. Forholdet til amerikanerne er overordentlig godt. Opstår en nødssituation kan man altid være sikker på deres hurtige hjælp, noget man som læge ikke kan være taknemmelig nok for. Det hænder dog at slæden i sådanne fald kommer frem hvor de vejrfølsomme helikoptere – af eskimoerne kaldet „sølle fluer“ – må give op. Da vender køreren sig mod sin passager og siger: „Kamutit imaka ajungilak – en slæde er alligevel en god ting!“ Jo, gamle Otaks ord lever endnu.